

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту  
Завідувач кафедри ЗЕТ та ЕП  
д.е.н., професор, член-кореспондент НАН України  
Зверяков М. І.  
\_\_\_\_\_  
/підпис/  
« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2024 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**  
**на здобуття освітнього ступеня магістра**  
зі спеціальності 051 Економіка  
за освітньо-професійною програмою «Економіка»

на тему:  
**«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ  
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

**Виконавець:**

студентка 63 групи факультету економіки та  
управління підприємництвом  
Додул Софія Вадимівна \_\_\_\_\_  
/підпис/

**Науковий керівник:**

д.е.н., доцент, професор кафедри загальної  
економічної теорії та економічної політики  
Жданова Людмила Леонідівна \_\_\_\_\_  
/підпис/

**ОДЕСА – 2024**

## ЗМІСТ

|                                                                                                                       |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУП.....                                                                                                            | 3  |
| РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ<br>ТА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЕКОНОМІКИ.....                 | 7  |
| 1.1. Теоретичні підходи до визначення категорій «конкурентоспроможність» та<br>«конкурентні переваги економіки» ..... | 7  |
| 1.2. Фактори, що впливають на конкурентоспроможність економіки країни.....                                            | 17 |
| 1.3. Специфіка конкурентоспроможності в умовах нового етапу глобалізації.....                                         | 23 |
| Висновки до розділу 1.....                                                                                            | 28 |
| РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ.....                                                          | 30 |
| 2.1. Рейтингові показники конкурентоспроможності економіки країни.....                                                | 30 |
| 2.2. Вартісні показники конкурентоспроможності економіки країни.....                                                  | 37 |
| 2.3. Проблеми забезпечення розвитку конкурентоспроможності економіки<br>України.....                                  | 44 |
| Висновки до розділу 2.....                                                                                            | 54 |
| РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ<br>КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ.....                                 | 56 |
| 3.1. Конкурентні переваги економіки за М. Портером та їх специфіка в країнах<br>різного рівня розвитку.....           | 56 |
| 3.2. Джерела розвитку конкурентоспроможності економіки та їх специфіка в<br>сучасній Україні.....                     | 66 |
| 3.3. Кластерна модель підвищення конкурентоспроможності економіки України в<br>умовах воєнного стану.....             | 76 |
| Висновки до розділу 3.....                                                                                            | 83 |
| ВИСНОВКИ.....                                                                                                         | 85 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....                                                                                       | 88 |
| ДОДАТКИ.....                                                                                                          | 95 |

## ВСТУП

*Актуальність теми дослідження.* Сьогодні конкурентоспроможність розглядається як універсальне багаторівневе поняття, що відображає конкурентоспроможність продукції, підприємства, корпорації, галузі та всієї економіки країни загалом. У XXI ст. факторами конкурентної боротьби виступають не тільки ринково-економічні, але й політичні, правові механізми, що є викликом сьогодення. Питання конкурентоспроможності на рівні економіки за рівнем актуальності виходять на перші місця серед питань національної значимості, оскільки вони тісно пов'язані з досягненням динамічного економічного розвитку країни та підвищенням рівня життя її населення.

Для того, щоб зайняти передові позиції у світі, підприємства в межах країни мають постійно вдосконалювати існуючі технології та створювати або вибірково запозичувати нові. Тільки ті країни, які зможуть створити нові механізми управління інноваціями в межах економіки, які мають конкурентні переваги, зможуть також утримувати свої позиції.

Основними принципами подібного механізму повинні стати комплексне і поступове, але неухильне нарощування конкурентних переваг національної економіки.

Українська економіка, особливо в умовах повномасштабної російсько-української війни, характеризується концептуальною слабкістю, поступовою реорганізацією, більш тісною інтеграцією з країнами ЄС, проте активнішим нарощенням аграрного сектору порівняно з індустріальним та технологічним, що викликано тенденціями деіндустріалізації, пов'язаними в тому числі з війною.

Протягом останніх років стає дедалі очевиднішим і те, що в умовах постійних ринкових коливань важливий об'єктивний системний аналіз конкурентоспроможності економіки країни загалом. В цьому проявляється актуальність теми дослідження.

Основні аспекти конкурентоспроможності та конкурентних переваг економіки країни досліджували такі науковці: Бакай В., який дослідив конкурентні переваги підприємства за моделлю Портера; Белейченко О. Г., який дослідив чинники впливу на конкурентоспроможність економіки; Брич В. Я., Охота В. І., які дослідили міжнародну конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації; Крисько Ж. Л., яка визначила сутність конкурентоспроможності через вивчення природи конкуренції; Марченко І. С., яка проаналізувала теоретичні передумови формування концепції міжнародної конкурентоспроможності країни; Назиров К. З., який дослідив сучасні фактори конкурентоспроможності національної економіки; Портер М., який проаналізував стратегію конкуренції, визначив методику аналізу галузей і діяльності конкурентів; Хворост Т. В., яка дослідила стан конкурентоспроможності національної економіки України. Проте, на сьогодні є недостатньо дослідженими питання розвитку конкурентних переваг національної економіки України в умовах війни, можливості для розвитку в ускладненій економічній ситуації.

**Метою дослідження** є детальна оцінка конкурентоспроможності та конкурентних переваг національної економіки України, а також напрямки та заходи щодо їх підвищення. Відповідно до мети, були поставлені такі **завдання**:

- проаналізувати теоретичні підходи до визначення категорій «конкурентоспроможність» та «конкурентні переваги економіки»;
- визначити фактори, що впливають на конкурентоспроможність економіки країни;
- проаналізувати специфіку конкурентоспроможності в умовах нового етапу глобалізації;
- оцінити рейтингові показники конкурентоспроможності економіки країни;
- дослідити вартісні показники конкурентоспроможності економіки країни;

- визначити основні проблеми забезпечення розвитку конкурентоспроможності економіки України;
- оцінити конкурентні переваги економіки за М. Портером та їх специфіку в країнах різного рівня розвитку;
- визначити джерела розвитку конкурентоспроможності економіки та їх специфіку в сучасній Україні;
- навести кластерну модель підвищення конкурентоспроможності економіки України в умовах воєнного стану.

**Об’єктом дослідження** є конкурентні переваги економіки країни, що забезпечують загальну конкурентоспроможність.

**Предметом дослідження** є конкурентоспроможність національної економіки країни.

**Методологічну основу** дослідження складають загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, було застосовано аналіз та синтез (для визначення поняття «конкурентоспроможність національної економіки» та його складових); монографічний метод (для дослідження думок науковців щодо понять «конкурентні переваги», «конкурентоспроможність економіки»); графічний та табличний (для наведення в наочному вигляді статистичної та теоретичної інформації); експертний метод (для визначення основних способів забезпечення вищого рівня конкурентоспроможності економіки України на думку експертів); метод порівняння (для співставлення конкурентоспроможності економіки країн з різним рівнем розвитку); рейтинговий метод (для наведення основних рейтингів оцінки рівня конкурентоспроможності економіки України).

**Інформаційна база дослідження.** В роботі були використані дані таких організацій, як European Business Association, Державна служба статистики України, Національний банк України, The World Bank. Були використані дані таких онлайн-порталів: Industry4Ukraine, UCLUSTER, Економічна правда, PaySpace

Magazine, крім того, були використані дані зі статистичних звітів World Economic Forum, The Heritage Foundation.

***Публікації та апробація результатів дослідження.*** Результати кваліфікаційної роботи були апробовані в науковій статті «Теоретичні принципи оцінки рівня конкурентоспроможності економіки країни» [12], яка була опублікована в Науковому студентському віснику Одеського національного економічного університету (№ 39, 2023 р.).

***Структура кваліфікаційної роботи.*** Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел, який складається з 60 літературних найменувань. Робота містить 6 таблиць, 19 рисунків, 1 додаток. Основний текст роботи викладено на 85 сторінках.

## ВИСНОВКИ

Таким чином, провівши дослідження, були визначені такі аспекти.

Конкурентоспроможність вказує на здатність країни конкурувати на світовому ринку та досягати успіху в умовах глобальної конкуренції. Ключовим елементом конкурентоспроможності є конкурентні переваги, які можуть бути зовнішніми (пов'язаними з властивостями товарів та послуг) та внутрішніми (пов'язаними з виробничими витратами). Важливо, щоб ці переваги були стійкими і важко піддавалися імітації конкурентами. Загальне розуміння та аналіз конкурентоспроможності та конкурентних переваг є ключовими для розробки ефективних стратегій управління економічними суб'єктами, галузями та економікою країни в цілому.

Фактори, які впливають на конкурентоспроможність економіки країни, охоплюють широкий спектр аспектів, від інституційного середовища та інновацій, до рівня освіти та екологічних аспектів. Наявність ефективних інституцій, які підтримують підприємництво та бізнес-середовище, є вирішальним фактором конкурентоспроможності. Якість суспільних інститутів і правова система відіграють ключову роль у створенні конкурентних умов для підприємств. Інновації та технологічний розвиток також відіграють важливу роль, і країни, які активно інвестують у науково-дослідницьку роботу та розвиток нових технологій, можуть зберігати свої конкурентні переваги. Усі ці фактори взаємодіють між собою та визначають загальний рівень конкурентоспроможності країни.

Глобалізація є невід'ємним процесом, що базується на економічних чинниках розвитку продуктивних сил та виробничих відносин. Науково-технічний прогрес та невдача моделі «економіки добробуту» стали ключовими стимулами для змін, які визначають розвиток процесів глобалізації. Глобалізація ставить нові вимоги до суб'єктів господарювання, що стосуються забезпечення конкурентоспроможності виробленої продукції, наданих послуг, та представляє собою новий етап розвитку

глобальних ринків. Цей процес, що охоплює різні аспекти сучасної світової спільноти, базується на економічних напрямках зближення країн, відображених у включенні національних економік у єдиний світовий регенераційний процес, що охоплює виробництво, обмін та споживання товарів та послуг.

Ключовими показниками конкурентоспроможності економіки країни є Індекс глобальної конкурентоспроможності та показник, розрахований Світовим щорічником конкурентоспроможності Міжнародного інституту розвитку менеджменту. Ці показники охоплюють більшість країн і враховують широкий спектр показників у всіх сферах, що впливають на економічне життя країни. Ці рейтинги є об'єктивними та надають важливі дані для оцінки конкурентоспроможності економіки країни з урахуванням всіх економічних аспектів.

На мій погляд, найсуттєвішими показниками конкурентоспроможності є рівень доходів громадян, загальний рівень ВВП, темп інфляції, середня вартість життя, інвестиційна привабливість, рівень оподаткування, а також стабільність банківської та фінансової систем.

Визначено, що основними проблемами, які стримують розвиток конкурентоспроможності України, є корупція, низький рівень економічної свободи, повільність впровадження реформ, низька розвиненість фінансового ринку, обмежена інвестиційна привабливість через війну, неоптимальна структура зовнішньої торгівлі, слабка бюджетна дисципліна, високий рівень державного боргу та темпи інфляції, які часто зростають в умовах криз. Початок повномасштабної війни призвів до зменшення економічної свободи та інвестиційної привабливості України, а також до втрати довіри інвесторів до національної валюти через девальвацію гривні. Усі ці фактори суттєво гальмують розвиток економіки України, і їх слід вирішувати по мірі економічних можливостей.



В країнах з різним рівнем розвитку існують різні конкурентні переваги. Наприклад, Індія має переваги великої чисельності населення, молодого населення, припливу інвестицій, нагромадження капіталу, вивозу капіталу за кордон, великого ВВП та розвитку інновацій. В Німеччині конкурентні переваги полягають у висококваліфікованій робочій силі, високій якості продукції, розмірі внутрішнього ринку, розвиненій системі прав власності та інших економіко-правових інститутах, високому рівні інноваційності підприємств. Україна повинна взяти на замітку ці аспекти та намагатися досягти аналогічних конкурентних переваг у своєму розвитку, спрямовуючи свою економіку на досягнення стійких та довгострокових конкурентних переваг.

Основними джерелами розвитку конкурентоспроможності економіки України є привертання внутрішніх інвестицій (ОВДП), одночасне підвищення привабливості іноземних інвестицій, розвиток цифровізації у ключових галузях економіки для зменшення бюрократизації та корупції в органах влади, розвиток ІТ-галузі як основи для експорту послуг у розвинені країни світу, розвиток агропромислового комплексу для експорту товарів, підвищення доданої вартості вітчизняної продукції експорту. Ці аспекти, разом із зменшенням військової загрози від РФ, можуть стати джерелами зростання економіки України та підвищення її конкурентоспроможності.

Було також доведено, що кластер представляє сучасну та передову форму розвитку виробничих процесів і співпраці між його учасниками. Використання кластер-моделі для управління регіональною продовольчою безпекою та в галузі інформаційних технологій в умовах воєнного стану в Україні має на меті підвищити ефективність діяльності сільськогосподарських виробників та ІТ-фахівців. Це сприятиме збільшенню експортної валютної виручки України і підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Л. Л., Анапріюк К. А. Стратегічні пріоритети та ключові напрями конкурентного розвитку України в умовах глобальних економічних викликів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 8. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-8-02-01/2023-8-02-01> (дата звернення: 04.12.2023).
2. Арнаут І. П. Дослідження підходів щодо дефініції конкурентоспроможності підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. № 3. С. 111-114.
3. Бакай В. Конкурентні переваги підприємства: характеристика та їх оцінка за моделлю Портера. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 2. С. 145–153.
4. Белейченко О. Г. Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки. *Економіка та держава*. 2009. № 8. С. 33–35.
5. Беленький П. Ю. Дослідження проблем конкурентоспроможності. *Вісник НАН України*. 2007. № 5. С. 9-18.
6. Брич В. Я., Охота В. І. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 212 с.
7. Вертелева О. В. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. № 3. С. 33-48.
8. Відоменко І. О. Завдання галузевої конкурентної політики та організаційно-економічний механізм реалізації стратегії конкуренції. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2013. № 196. Т. IV. С. 932–937.
9. Войнова Є. І. Глобальна конкурентоспроможність країни: обґрунтування категорії, типи, фактори та наслідки. *Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет*. 2018. № 16. С. 37-39.

10. Гарафонов О. І., Кравчик Ю. В., Янковий Р. В., Яценко І. В. Інституційні механізми реалізації та контролю державної політики зміцнення економічної безпеки України. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки*. 2021. № 3. С. 220-224.
11. Горбашко Е., Дюков І., Туманов Д. Конкурентоспроможність країн: її оцінка та роль в подоланні наслідків економічної кризи. *Стандарти і якість*. 2016. № 10. С. 66-70.
12. Додул С. В., Жданова Л. Л. Теоретичні принципи оцінки рівня конкурентоспроможності економіки країни. *Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом*. 2023. № 39 (1). С. 33-36.
13. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: монографія. Київ: ДАКККиМ, 2006. 160 с.
14. Жданова Л. Л. Експортоорієнтована стратегія розвитку економіки в умовах інтеграції України в глобальний економічний простір. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: зб. матеріалів XIX Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Одеського національного економічного університету*, 17-18 травня 2021 р. М-во освіти і науки України, Ін-т модернізації змісту освіти, ОНЕУ. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 64-65.
15. Індекс інвестиційної привабливості України відновився до «ковідного» значення. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/indeks-investytsijnoyi-pryvablyvosti-ukrayiny-vidnovyvsvya-do-kovidnogo-znachennya/> (дата звернення: 11.12.2023).
16. Кластери – як драйвери розвитку та протидії кризовим явищам. Аналітичний Центр Industry4Ukraine. URL: <https://www.industry4ukraine.net/digest-5/#2> (дата звернення: 11.12.2023).

17. Кластери для України. Коли один плюс один – більше, ніж два. KMBS. URL: <https://kmbs.ua/ua/article/klasteri-dlya-ukrajini-koli-odin-plyus-odin-bilshe-nizh-dva> (дата звернення: 11.12.2023).
18. Клименко С. М., Омеляненко Т. В., Барабась Д. О. Управління конкурентоспроможністю підприємства. Київ: КНЕУ, 2008. 520 с.
19. Крисько Ж. Л. Сутність конкурентоспроможності через вивчення природи конкуренції. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 22-26.
20. Крищенко Д. В. Визначення рівня конкурентоспроможності української економіки. *Зовнішня торгівля: право та економіка*, 2015. № 4. С. 51–57.
21. Мазур Г. Кластеризація в управлінні економічною безпекою регіону в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2022. № 2. С. 47-54.
22. Мальцев В. С., Кузьмінська Г. Є. Методологія оцінювання регіональної конкурентоспроможності на прикладі Європейського Союзу. *Наука та наукознавство*. 2022. № 1(115). С. 34–47.
23. Марченко І. С. Теоретичні передумови формування концепції міжнародної конкурентоспроможності країни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 7. С. 98-102.
24. Марчук Л. Л. Міжнародні методики оцінки конкурентоспроможності національної економіки в контексті економічної безпеки. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2017. Том 27. № 4. С. 337-341.
25. Назиров К. З. Сучасні фактори конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право. 2014. № 3. С. 159-171.
26. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 04.12.2023).

27. Офіційний веб-сайт Європейської Бізнес Асоціації. URL: [https://eba.com.ua/en/press\\_and\\_media/press\\_room/indices/investment\\_attractiveness\\_index](https://eba.com.ua/en/press_and_media/press_room/indices/investment_attractiveness_index) (дата звернення: 11.12.2023).
28. Офіційний веб-сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org> (дата звернення: 04.12.2023).
29. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 04.12.2023).
30. Панасенко Д. А. Системний підхід до показників конкурентоспроможності. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 3(82). С. 19–24.
31. Панкратова О. М. Підвищення ролі конкурентоспроможності національної економіки як фактор економічного зростання в умовах глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 52. С. 37-41.
32. Плахотнік О., Павленко А. Вплив глобалізації на розвиток світової економіки та економіки України. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 62–67.
33. Портер М. Е. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів: переклад з англ. Київ: Основи, 1997. 390 с.
34. Портер М. Конкурентна перевага: Як досягти високого результату та забезпечити її стійкість. Пер. з англ. Київ: Просвіта, 2005. 715 с.
35. Пронкіна Л. І., Гавриш О. М. Сучасні проблеми конкурентоспроможності держави. *Агросвіт*. 2019. № 7. С. 32–36.
36. Пучкова С. І., Сергєєв П. П. Про підходи до визначення конкурентоспроможності як економічної категорії. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 3. С. 143-149.
37. Синюченко М. І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження ефективності факторів зростання. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 14–17.

38. Топ 5 ІТ-кластерів України. UCLUSTER. URL: <https://ucluster.org/blog/2020/04/top5-it-klasteriv-ukraini/> (дата звернення: 11.12.2023).
39. Федоренко В., Воронкова Т. Є. Економіка України в глобалізаційному вимірі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 7-12.
40. Харчук Т. В. Підходи до визначення конкурентних переваг підприємства. *Економіка та управління*. 2019. № 6. С. 68–74.
41. Хворост Т. В. Стан конкурентоспроможності національної економіки України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 145–148.
42. Чепелюк М. І. Індекс глобальної конкурентоспроможності як показник опірності країн світу в умовах глобальної кризи. *Бізнес Інформ*. 2020. № 8. С. 6-12.
43. Чеснокова Н. В. Методологічні підходи до оцінки цифрової трансформації економіки. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Том 19. Вип. 2(45). С. 413-427.
44. Чому цифровізація громад важлива для відбудови та розвитку України. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/19/700312/> (дата звернення: 11.12.2023).
45. Шуль М. І. Наукові уявлення про сутність конкурентоспроможності національної економіки. *Теорія і практика суспільного розвитку*. 2018. № 8. С. 320-323.
46. Що після війни? 7 + 1 конкурентна перевага України. ZN.Ua. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/shcho-pislja-vijni-7-1-konkurentna-perevaha-ukrajini.html> (дата звернення: 11.12.2023).
47. Як українські стартапи підкорюють світ: Slush 2022. PaySpace Magazine. URL: <https://psm7.com/uk/business/kak-ukrainskie-startapy-pokoryayut-mir-slush-2022.html> (дата звернення: 04.12.2023).

48. European Competitiveness and Industry Benchmarking Report (2022). ERT European Competitiveness & Industry. URL: <https://ert.eu/wp-content/uploads/2022/06/ERT-Benchmarking-Report-2022-LR.pdf>
49. Hajduova Z., Coronicova Hurajova J., Smorada M., Srenkel L. Competitiveness of the Selected Countries of the EU with a Focus on the Quality of the Business Environment. *Journal of Competitiveness*. 2021. Vol. 13. Issue 4. P. 43-59.
50. Hart A. J. Rival Capitalists: International Competitiveness in the United States, Japan, and Western Europe. *London: Cornel University Press*, 1992. № 6. P. 4-12.
51. Krugman P. Competitiveness: A Dangerous Obsession. *Foreign Affairs*. 1994. № 2 (74). P. 28-44.
52. Porter M. E. Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990. 426 p.
53. Ross S. M. Successful! R. and D. management: catalyst for competitive advantage. *Vital speeches of the day*. N.Y., 1986. Vol. 52. № 12. P. 374–378.
54. Schwab K., Sala-i-Martin X., Greenhill R. The Global Competitiveness Report 2018–2019. URL: [http://www3.weforum.org/docs/WEF\\_GCR\\_Report\\_2018-19.pdf](http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2018-19.pdf) (the date of access: 04.12.2023).
55. Simon H. Hidden Champions of the 21st Century: Success Strategies of Unknown World Market Leaders. New York. Springer. 2009. 158 p.
56. The Competitive Advantage of Nations. Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations> (the date of access: 04.12.2023).
57. The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. URL: [https://www3.weforum.org/docs/WEF\\_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf](https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf) (the date of access: 04.12.2023).
58. The Global Competitiveness Report 2020–2021. World Economic Forum Geneva, 2021. 528 c.

59. The Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/> (the date of access: 04.12.2023).

60. The World Bank: official web-site. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (дата звернення: 04.12.2023).